

KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉSEK VITÁI

1971. december 16-án védte meg BIRÓ VIKTORNÉ „Az általános iskolai 4. osztályos tanulók erkölcsi tudatosságának vizsgálata és alakíthatósága az oktató-nevelőmunka során” című kandidátusi értekezését. A bíráló bizottság elnöke ZIBOLEN ENDRE, a neveléstudományok kandidátusa volt.

Témája kidolgozása során a szerző abból indult ki, hogy a felnövekvő nemzedéket nemcsak szakismeretekre kell megtanítani, hanem olyan nevelésre van szükségük, amelynek középpontja az erkölcsi nevelés. Jelenleg nincs olyan körülhatárolt követelményrendszer, amely összefoglalná a szocialista erkölcsi magatartással kapcsolatos ismereteket, fogalmakat és értéktételeket. A disszertáció szerint a következő feladatok állnak a nevelés előtt az iskolás korú gyermekek erkölcsi fejlesztésében: Az erkölcsi cselekvés és tapasztalat, valamint a primitív szokás-cselekvések alapján az erkölcsi tudatosság kialakítása. Az erkölcsi érzelmek fejlesztése. Az akarat edzése és a kitartás növelése. Az erkölcsi meggyőződés kialakítása. Tudatos tevékenység által a pozitív erkölcsi szokások kialakítása és a rossz szokások leküzdése.

A jelölt által kísérletileg kialakított nevelési szisztéma célja: fejleszteni az erkölcsi fogalom- és normaismeretet, az erkölcsi ítélő- és értékelőképeséget, az erkölcsi szituációk megoldására irányuló gondolkodást.

LÉNÁRD FERENC, a pszichológiai tudományok doktora opponensi véleményében a téma fontosságát kiemelve rámutatott arra, hogy hazánkban évenként 150 ezer tizennégy éves tanuló fejezi be a nyolcadik osztályt s e másfél-száz ezer fiatal világnézeti, társadalmi, politikai meggyőződését, munkaerkölcsét és munkakedvét kell megfelelő oktató-nevelő munkával megalapozni. Égetően szükségesnek tartja az alsótagozatos tanulók erkölcsi tudatosságának fokozása érdekében a tudományos kutatómunka kiszélesítését, egyetért a jelölt kísérleti munkájának megszerzésével, értékesek annak módszerei. A jelölt meggyőzően bizonyította, hogy a vizsgált életkorú tanulók gondolkodása nem egyértelműen konkrét, hanem egyben absztrakt is. E meg-

állapítás igen jelentős az erkölcsi fogalmak tekintetében.

Tudományosan új az a vizsgálati eredmény is, hogy a szervezett foglalkozás során nemcsak az erkölcsi követelmények jutnak megfelelő reliefhez, hanem előnyös eltolódás mutatkozik a pozitív erkölcsi kategória-készlet gazdagodása irányában is. A disszertáció meggyőzően tárgyalja azt a tényt, hogy a tanulók számára az erkölcsi cselekedet megítélésekor elsődleges fontosságú, hogy a negatív erkölcsi magatartás kitudódik-e, és ha igen, azért milyen büntetés jár. El kellene érni, hogy a tanulók negatív cselekedeteiket ne igyekezzenek titokban tartani. A kísérletek bizonyítják, hogy a szervezett erkölcsi oktatás hatására a tanulók mérlegelik a szándék és a tett összhangját, a nevelés kialakíthatja a cselekvések értékmérőjét.

Végül az opponens megjegyezte: szükséges lenne azzal is foglalkozni, hogy az erkölcsi oktatásban résztvevő tanulók magatartásában, cselekvéseiben beállott-e valamilyen változás? Meg lehet-e állapítani, hogy az erkölcsi tudatosság szintjének emelkedése együtt jár a hazugságok, lopások stb. csökkenésével?

PETRIKÁS ÁRPÁD, a neveléstudományok kandidátusa mint opponens megállapította, hogy a disszertáció kísérleti logikájával új szempontokat ad az erkölcsi nevelés vizsgálatához. Érdeme a dolgozatnak az is, hogy megállapításait jól szervezett kísérlettel támasztotta alá. De a kontrollosztályok vajon általt váltak az erkölcsi tudatosság vizsgálatának színhelyévé, hogy ott nem folyt erkölcsi oktatás? Véleménye szerint kontrollosztályként az erkölcsoktatás különböző változatait kellett volna beállítani.

Egyetért azzal a megállapítással, hogy az erkölcsi oktatás kiszélesíti az erkölcsi fogalmak terjedelmét, a motivált ítéletek mennyiségét. Az erkölcsi magatartás fejlesztésében előtérbe kerülnek az értékelő funkciók. Lényegesnek, sőt alapvetőnek ítéli a lebonyolított konkréti-zációs és szituációs vizsgálatokat, de hiányolja, hogy a disszertációban nem kapott helyet a tanulók döntési készségének vizsgálata és felhívja a figyelmet arra, hogy a modellben a cselekvés és tevékenység elszakítva jelenik

meg. Nagy eredmény lett volna, ha a jelölt azt is bemutatja, hogy éppen a tevékenység és tapasztalat nyomán hogyan lehet a tudati elemeket alakítani.

A bírálóbizottság zárt ülésén a következő véleményt alakította ki: A jelölt fontos témát választott, disszertációjában a fiatalok erkölcsi magatartását a tudatosság és az alakíthatóság oldaláról közelíti meg, ezáltal hozzájárul a 4. osztályos tanulók erkölcsi tudatosságának megismeréséhez. Intenzív elemző munkával tárja fel ezen belül a konkrét és általános, a köznapis és tudományos, a negatív és pozitív erkölcsi fogalmak jelentkezésének arányát és változásának folyamatát. Bemutatja a leggyakrabban használt etikai fogalmakat, a fiúk és lányok fogalmi rendszerének jellegzetességeit, a gyermek erkölcsi ítéleteinek típusait. Meggyőző tényanyag alapján von le következtetéseket a gyermekek általánosító, konkretizáló, differenciáló, analízáló és absztraháló képességének szintjére vonatkozóan az erkölcsi szituációk elemzése során.

A disszertáns szem előtt tartotta az erkölcsi tudatosság vizsgálatában azt, hogy a morális cselekedetet előkészítő belső tevékenység nem csupán intellektuális vonatkozású, hanem különféle pszichikus tényezők működnek közre

az egyén erkölcsi magatartásának kialakulásában. A racionális összetevőket vizsgálva alapos elméleti felkészültséggel végezte el az etikai fogalmak kialakulásának, a normák általánosításának, egymás alá- és fölérendelésének, alkalmazásának vizsgálatát. Folyamatában kutatja az ítélő-, értékelő- és döntőképesség formálódását, valamint az erkölcsi problémák megoldásra irányuló gondolkodás fejlődését.

A jelölt differenciált kutatási metodikát alkalmazott, új vonásokkal gazdagította a szabad asszociációs, definíciós és konkretizálási vizsgálatok tartalmát, és ezek alkalmazását. Újszerű a sajátos, de a mindennapi iskolai életbe szervesen beépíthető pedagógiai kísérleti helyzet megteremtése, értékes a morális történetekkel végzett állásfoglalás-kutatás. A kísérleti és a kontrollosztályokban hatféle vizsgálati móddal 58 feladatot oldott meg a vizsgálat során összesen 185 tanuló. A kutatási eredmények feldolgozása korszerű.

A Tudományos Minősítő Bizottság Pedagógiai Szakbizottsága a bíráló bizottság véleménye alapján BIRÓ VIKTORNÉ részére a neveléstudományok kandidátusa tudományos fokozatot odaítélte.

SIMON PÉTERNÉ

SZERZŐINK

Dr. NAGY SÁNDOR, a neveléstudományok doktora, tanszékvezető egyetemi tanár (Budapest), TAKÁCS ÉTEL egyetemi adjunktus (Budapest), NAGY ISTVÁNNÉ dr. egyetemi adjunktus (Szeged), Dr. RÓZSA ÉVA egyetemi adjunktus (Szeged), BERNOLÁK ÉVA tanár (Budapest), BÓLYAI IMRÉNÉ dr. főiskolai docens (Budapest), Dr. KISS LAJOS tanítóképző intézeti tanár (Debrecen), Dr. BÁBOSIK ISTVÁN egyetemi adjunktus (Budapest), SZABÓ ZOLTÁN tanítóképző intézeti docens (Kaposvár), SALAMON ZOLTÁNNÉ főiskolai adjunktus (Budapest), PETRE PUȘCAȘ főiskolai docens (Nagybánya, Baia Mare, Románia), Dr. KÖTE SÁNDOR, a neveléstudományok kandidátusa, tanszékvezető főiskolai tanár (Budapest), Dr. VÁG OTTÓ, a neveléstudományok kandidátusa, egyetemi docens (Budapest), SIMON PÉTERNÉ főelőadó (Budapest).